

ПРОЛОГ

Довжелезні напівтемні коридори тяглися нескінченною вервечкою. Здавалося, що тут завжди панував морок — глушив німічне світло ламп під високою стелею, туманом стелився понад килимовою доріжкою та борсався у важких порт'єрах. Коридори немов існували поза дійсністю — були окремим всесвітом, де не діяли звичні та зрозумілі закони фізики. Час тут міг загуснути, наче стара смола на зламаній вишневій гілці, а простір скручувався у химерні вісімки без початку та кінця. В цих коридорах секунди перетворювалися на вічність, перемішувалися з мороком у важку сутінь і просочували кожну п'ядь старого паркету, не в змозі піднятися вище. Та вічність ця не мала нічого спільного зі спокоєм. Вона була сповнена пришишкою тривоги й зачаєною напруженістю, ворожою до всього живого.

Доріжка скрадала кроки, і здавалося, що коридори живляться звуком, аби жодні вібрації не потривожили загуслої вічності. Звуки просто розчинялися в покаліченому просторі, він жер їх та не міг насититися, сторожко завмираючи в очікуванні нової поживи. Його покручені пагони-коридори перетікали один в одного, горбилися прогонами східців, відгалужувалися артритними пальцями глухих за капелків, де панувала майже суцільна темрява. Тут різко тхнуло старим розтрісканим деревом та забитою глибоко в щілини паркету пилюкою.

Андрій ненавидів ці коридори. Щоразу, коли доводилося йти килимовою доріжкою, він намагався не фокусувати

погляду, адже достатньо було зосередитися, як дальній кінець коридору, що невиразно мрів удалині, починав віддалятися. Моторошне приміщення немов розтягувалося, аби якомога довше затримати в собі людину. Щоб за цей час висмоктати з живого організму якнайбільше, випити його до останньої краплі.

Іноді Андрієві починало здаватися, що ці коридори насправді набагато більші за будівлю, яку пронизують. Що насправді їхні сутінкові відгалуження проштрикують матерію світобудови і випинаються десь в інших вимірах. Адже жоден будинок, яким би він не був величезним, не в змозі сховати за своїми стінами цього первісного хаосу.

Щоразу Андрій опускав голову й намагався рахувати кроки, що хоч якось дозволяло триматися дійсності та не зісковзнути в прірву поза часом, не залишитися вічним блукачем у цих лабіринтах. Кроки віддавали ритмічними поштовхами в тілі, серце вторило їм, у вухах пульсувала кров, щоразу стверджуючи нову маленьку перемогу над голодними кишками коридорів.

Потрібні двері Андрій давно навчився знаходити не очима, а нез'ясовним відчуттям, над яким не задумувався. Розум підводив у хитросплетінні коридорів, ходів, переходів, прогонів та глухих кутів, а дивне «шосте чуття» жодного разу не дало збою. Він наче знав, де саме потрібно зупинитися, аби поряд опинилися потрібні двері. З пам'яті давно стерся перший досвід блукання будинком. Чи його тоді хтось супроводжував? Скільки не намагався згадати — минуле вкривав туман забуття. Схожий на ту вічну сутінь, у якій потопали переходи.

Андрій зупинився поряд з дверима. Одними з безкінечного ряду в стіні праворуч. Жодних відмінностей від інших. Проста дубова панель з мідною ручкою, блискучою від частих доторків долонь.

Як часто потрібно торкатися міді, аби вона залишалася блискучою? Скільки людей заходить до цього кабінету

щодня? А скільки щоночі? Андрій струснув головою, наче щойно випірнув з купелі та набрав до вух води. Позбутися нав'язливих думок не вдалося, але перед очима вияснилося.

Скільки років він ходив цими коридорами, скільки разів зупинявся перед різними дверима, але лише сьогодні відчував у грудях дивний незнайомий трепет. Він почувався школярем, якого викликали до суворого директора, і варто пройти крізь двері, як не минути йому прочуханки. Андрій знав, що нічого й близько подібного не трапиться, але серце все одно продовжувало глухо товктися в грудях. Що ж, не щодня тобі доручають місію, від якої без перебільшення залежить доля... Чия?

Андрій на мить задумався. Чию долю він зараз буквально тримає в руках? Кількох людей чи всієї країни, яка ще навіть не зіп'ялася на ноги? Занадто складні запитання, на які дуже важко підшукати потрібні відповіді. Але Андрій тут не для того, щоб розводити непотрібну філософію. Він звик виконувати завдання, якими б вони не були. Часом здавалося, що якщо йому загадають дістати з неба місяць — він і це зможе. Тож не варто піддаватися сумнівам та тремтіти. Хіба лише від надмірного завзяття перед близьким боєм.

Він на хвилику заплющив очі й затамував дихання. Кров глухо гупнула в скронях, і серце шарпнулося від раптової нестачі кисню. Але це тривало рівно мить, а тоді тілом розлився холодний спокій — контрольований та виважений. Ось у цьому й був весь Андрій: холоднокровний, розважливий та звиклий до абсолютного контролю ситуації — саме через це йому й доручали найскладніші операції. Сьогоднішня не буде винятком.

Тижнем раніше йому сповістили деталі майбутнього завдання. Не надто багато, аби скласти притомне враження, проте Андрієві принаймні було відомо, що доведеться їхати до України. Зрештою, він звик отримувати вказівки

просто біля вагона потяга, тож минулого тижня, коли взнав перші подробиці подорожі, дещо здивувався: судячи з того, скільки часу витрачається на підготовку — рядовим завдання не буде.

Сьогодні він отримає остаточні настанови і ранок зустрине вже у вагоні. Станція призначення — Проскурів. Андрій довго вивчав мапу, але точка на старому папері не сказала йому нічого більшого за назву міста. Звичайна провінційна глибинка, він десятки разів бачив подібні міста. Та, зрештою, з Проскурова доведеться рухатися ще далі... Він коротко видихнув і без стуку штовхнув двері.

Величезний кабінет потопав у темряві, що її розганяла лише одна лампа на столі біля дальньої стіни. Вікна ховалися за важкими портъерами, які надійно відгороджували ніч у кабінеті від ночі знадвору і не пропускали до приміщення жодних звуків. Зелений абажур відкидав на високу стелю смарагдову пляму, а з-під нього на широку стільницю спадало невелике озерце теплого жовтавого світла. Десь там, поза межами цього світла, в найглибшій сутіні, яка виникає лише на межі світла й темряви, ховався хазяїн кабінету. Товариш Вищий.

— Товаришу Морозов, — голос був сухим та безбарвним, — проходите.

Андрій рушив до столу, перед яким запримітив стільця. Товариш Вищий продовжив, щойно він сів.

— Розмова буде довгою, обсяг інформації — чималий, тому будьте максимально уважним!

— Я слухаю, товаришу Вищий.

По той бік зеленого абажура скрипнуло крісло, і в озерце світла на столі впливла груба тека — товариш Вищий, на відміну від Андрія, міг покладатися на пам'ять паперу. Глухо бомкнув годинник, що його годі було розгледіти в темряві — друга година ночі.

— Товаришу Морозов, ми нарешті володіємо всією можливою інформацією. — Долоня з тонкими пальцями ніжно

торкнулася теки. — Більше можна дізнатися лише на місці. А це вже ваш обов'язок.

Андрій коротко кивнув, не надто переймаючись, чи помітний його порух Вищому. Він примружив очі, розфокусував погляд і приготувався слухати. Судячи з товщини теки, розмова справді мала бути довгою.

Сухий голос шелестів і заповнював собою обшир темного кабінету. Андрієві здавалося, що слова Вищого спурхують понад абажуром сухими осінніми листочками і щойно потрапляють до пастки ночі — одразу перетворюються на пил та невагомо осідають на старий паркет. Однак сито його пам'яті ретельно просіювало цей пил, а чіпкий розум не пропускав анічогісінько, що могло бути чи просто здатися важливим. Він наче старанний рибалка виловлював навіть найдрібнішу рибу, не пропускав жодного пуголка, не минав малої лусочки річкової ряски.

Андрій давно звик не дивуватися почутому. Ще з перших завдань, коли розум противився несподіваній інформації, а раціональна частина ества відмовлялася вірити тому, що розповідав Вищий. Але завдання потрібно було виконувати, тому Андрій просто взяв собі за правило приймати на віру все, що повідомлялося йому Організацією. Він перетворювався на чіткий виконавчий механізм, що всотує потрібні вказівки, а тоді перетворює їх на відповідні вчинки, що мають призвести до бажаного результату. Результат виявлявся бажаним у ста відсотках випадків. Організація не потерпіла б часткового успіху. Результат у дев'яносто дев'ять відсотків означав ліквідацію виконавця.

Але сьогодні почуте змусило Андрія пораз супити брови та терти перенісся. На скронях виступали краплинки поту. І зовсім не від задухи — навпаки: в кабінеті було холодно, наче надворі лютувала зима. Сухі та спокійні слова Вищого змушували його руки вкриватися гусячою шкірою.

— Товаришу Морозов.

Несподіване звертання вивело його з мимовільного ступору, і Андрій ледь помітно смикнувся від усвідомлення неймовірного факту: він дозволив собі відволіктися від пояснень і захопитися власними неприємними відчуттями. Скільки часу його розум витав поза межами уваги? Одну мить чи довгих кілька хвилин, за які можна було пропустити повз вуха масу життєво необхідної інформації?

— Товаришу Вищий. — Андрій надав голосу звичної впевненості.

— Мені здалося, що ви відволіклися.

— Аж ніяк. — Андрій стис кулаки. Долоні миттю змокрили.

— Може, звеліти принести чаю?

— Не відмовлюся. — Чи помітив Вищий паузу перед його відповіддю? З правиці зірвалася крапелька поту, і в абсолютній оксамитовій тиші кабінету Андрій виразно почув її громоподібний «тук» об паркет.

Вищий щось натиснув у себе на столі і завмер по той бік зеленого абажура. Складалося враження, що то була не жива людина, а складний механізм, що сидів навпроти, і зараз просто вимкнувся в очікуванні, коли можна буде продовжити розмову.

У горлі пересохло, і Андрій зрозумів, що чай дійсно буде доречним. Принаймні аби приховати власну збентеженість. Щоправда, його тренований мозок вже почав справлятися з надміром та незвичністю отриманої інформації і нервовий тремор у кінчиках пальців минав. Ще хвилина-дві, склянка гарячого чаю з цукром, і він знову перетвориться на незворушного виконавця. Андрій хотів у це вірити.

Двері прочинилися з ледь чутним скрипом, і до кабінету увійшов червоноармієць. Андрій не стільки побачив його боковим зором, скільки відчув тренованим, наче в породистого пса, чуттям. З моменту, як Вищий запропонував перерватися на чай, минуло не більше хвилини, але Андрій нагадав собі нічому не дивуватися. Організацію не можна було збагнути до кінця навіть у такій буденній справі, як чай.

На столі перед Андрієм з'явилася склянка в простому без візерунків підскляннику, поруч на блюдці лежала чайна ложечка та три кубики рафінаду. Рівно стільки, скільки зазвичай клав собі Андрій...

— Прошу. — Голос Вищого повернув його до дійсності, і Андрій знову на мить затримав дихання, прочищаючи голову від непотрібних думок.

— Дякую.

— Приведіть думки в порядок.

Андрій смикнувся, і ложечка лунко дзенькнула об край склянки. Вищий немов зазирнув до нього в голову, хоча, може, так воно й було.

Чай був міцним та солодким, і кілька ковтків справді зробили диво: Андрій відчув бажане розслаблення і нарешті дозволив задерев'янілому поперекові торкнутися спинки стільця. Стілець був незручним, спинка з сидінням утворювали прямий кут, і вмотитися на такому сиділі було неможливо, але варто було остаточно заспокоїтися, як колишня впевненість повернулася. Він відставив порожню склянку, закинув ногу на ногу та схрестив руки на коліні. Вищий зрозумів це як сигнал до продовження, і його голос знову сповнив темний обшир кабінету.

— Наявні в нас архівні документи свідчать про те, що...

Андрій ловив кожне слово, і комірки пам'яті акуратно заповнювалися потрібною інформацією. Непотрібної просто не було. Організація ніколи не розводила порожні розмови, а Вищий жодного разу не «лив воду», уводячи Андрія у курс завдання.

Однак сьогоднішня розмова відрізнялася від усіх попередніх. Хоча б надміром непідтвердженого. Якщо раніше Вищий міг дозволити собі зазначити: «тут наша інформація поки неповна» чи «ця частина потребує уточнення», то сьогодні він раз по раз збивався на фрази: «ми не володіємо інформацією», «невідомо», «не з'ясовано»... Щоразу після цих слів Андрій ледь помітно кривився: занадто вже багато

було у завданні білих плям. А кожна така пляма — можливість збою ходу виконання доручення. Кожна така прогалина уможливлювала подальше розгалуження ймовірних дій виконавця, і чим більше їх було, тим складнішим ставало це своєрідне «дерево». А йому потрібно було серед десятків і сотень можливих шляхів обрати один правильний.

Андрій усвідомив цей факт із крижаним спокоєм і подумки привітав себе: незважаючи на найвищий рівень складності завдання, він все ж зміг взяти себе в руки. А це було першою складовою остаточного успішного виконання всіх поставлених доручень.

Вищий між тим продовжував. Його монотонний та позбавлений жодних емоцій голос супроводжувався легким шелестом аркушів теки, аж допоки не пролунало:

— Ось і вся інформація, якою ми володіємо на сьогодні.

Довгу мить Андрій сидів нерухомо. Кілька годин монологу Вищого, кілька годин історичних фактів, припущень та здогадів. Зрештою, аналіз безцінних документів у прив'язці до дійсних локацій та особистостей. Але... де, чорт забирай, суть завдання? Навіщо йому здалася ця імпровізована лекція з краєзнавства, коли все, що він має робити, — розкопувати древні руїни? Для чого?

По мовчанці Андрій дозволив собі прокашлятися — вийшло жалюгідно та збентежено. Він набрав у груди повітря, але так і застиг: виявилось, що Вищий ще не закінчив.

— Маєте дві години до потяга, товаришу Морозов.

— Так. — Андрій зиркнув на наручного годинника і кивнув.

— Але вас, певно, цікавить суть місії?

— Так.

— Зачекайте. — Вищий неквапом підвівся й заходився збирати папери до теки. — Будете розмовляти з товаришем Рядовим. Він особисто повідомить вам решту потрібної інформації.

Андрій сіпнувся і ледве потамував здивований вигук. З ним розмовлятиме сам... Рядовий?

З часів свого першого завдання Андрій знав про лідера Організації, якого всі називали просто товаришем Рядовим, однак в їхніх вустах ці слова звучали шанобливо та урочисто. І для цього були причини.

Насправді товариша Рядового звали Олександр Олександрович Богданов¹ і в Організації ніхто не робив з його імені таємниці. Однак вже з перших днів Андрієві недвозначно дали зрозуміти, що все в Організації має свої чіткі правила, яких потрібно неухильно дотримуватися. Одним з цих правил було те, що лідера всі називали не на прізвище, а просто «товариш Рядовий». Хто, коли й навіть дав Богданову це прізвисько та чому лідер був усього-на-всього «рядовим», Андрія не повинно було цікавити, і він справді над цим не замислювався. Власне, він ніколи не бачив Богданова, жодного разу не розмовляв із ним і навіть уявити собі не міг, що фактично друга, після Володимира Ілліча, людини одного разу виявить бажання з ним розмовляти.

Про Богданова ходили найрізноманітніші байки: що він свого часу був найкращим приятелем Леніна, що запанібрата міг назвати вождя «Володькою» та ляснути Ілліча по плечі. Подейкували, що саме розумові та науковим доробкам Богданова вождь завдячував при написанні більшості своїх праць, а якщо копнути глибше, то саме зі співпраці Леніна й Богданова і постали основні принципи молодій держави Рад. І вже зовсім пошепки переповідали історію, що одного разу Ленін та Богданов розсварилися, не зійшлися в поглядах і з того часу² ніхто й ніколи більше не бачив їх разом. Вони не стали ворогами, але про колишню дружбу вже не було мови. Про причину сварки, звісно ж, ніхто

¹ Богданов Олександр Олександрович, він же Рядовий, Максимов, Вернер — більшовик, політичний діяч, лікар, вчений, експериментатор-натураліст, організатор та директор першого в світі інституту переливання крові. Близький товариш Леніна, ідеолог марксизму та соціалізму. (Тут і далі прим. авт.)

² Це сталося в 1911 році.

не мав жодного уявлення. Як і про те, що насправді товариш Рядовий просто «відійшов у тінь», аби присвятити себе дечому іншому.

Андрій здригнувся немов від раптового пронизливого морозу, усвідомлюючи, що за мить на власні очі побачить людину, що їй Організація завдячувала існуванням. Саме Богданов після «розриву» з Володимиром Іллічем втілював у життя ідею, яку виношував уже досить давно і свого часу неодноразово обговорював із вождем. Коли ж нещодавно в братній Німеччині була створена «Група дослідження германської старовини», або, як її називали у вузьких колах, «Товариство Туле»¹, Богданов вирішив не тягти зі своїм дітищем.

Німці пишалися своєю історією, хизувалися північними сагами та древніми рунами і ледве не всю історію людства вміло припасовували до служіння власній ідеї. Та найголовніше, що турбувало й непокоїло Богданова, — німці накидали оком на всі окультні здобутки людства та не гребували нічим, аби привласнити цінний езотеричний досвід, яким би незначним він не виявлявся на перший погляд. Товариш Рядовий уже тоді розумів та переконував Леніна, що німцям потрібно скласти достойну конкуренцію. Адже буквально під боком у більшовиків простяглися неозорі території, сповнені власних таємниць та знань. Так і виникла організація «Вперед», що її незабаром, після її формального переходу «в тінь», почали називати просто Організацією². Вона зникла для всіх, і лише невелика група обраних знала, що складний, потужний та самодостатній механізм і досі працює чітко та злагоджено.

¹ Німецьке окультне та політичне товариство. Було створене 1918 року в Мюнхені.

² Справжня організація «Вперед» — антипартійна група, сформована Олександром Богдановим та Григорієм Алексинським у 1909 році. Починалася як літературна організація, зрештою пропагувала ідеї об'єднання марксизму з релігією, закликала створювати та розповсюджувати в масах «нову пролетарську культуру, науку та філософію». Офіційно перестала існувати після 1917 року.

Номінально Організація підпорядковувалася ВНК¹ та особисто Феліксу Дзержинському, якого тут називали не інакше як товаришем Астрономом². Але насправді вся її діяльність була зав'язана на одній-єдиній людині — товаришеві Рядовому. Перед ким звітував Богданов, із ким узгоджував діяльність Організації, від кого залежав та кому служив — про це не знав ніхто, крім самого Богданова та ще, ймовірно, вождя.

Сфера інтересів Організації була настільки великою, що воістину не вкладалося в голову, як товариш Рядовий здатен тримати все це під одноосібним контролем. Але на те він і був беззаперечним лідером, творцем та ідеологом Організації. Його таланту, розуму та майстерності вистачало на всіх і на все, а мацаки Організації простяглися від Чукотки на сході до Карпат на заході.

Скільки насправді було таких самих виконавців волі Організації, як Андрій, — йому було невідомо, та, власне, він ніколи не переймався подібними запитаннями. Завжди посплугувався простою істиною: якщо він знадобиться особисто товаришу Рядовому, йому — Андрію — повідомлять усю інформацію, яка буде йому потрібна. Він не збирався виходити за межі потрібного чи дозволеного, бо чудово розумів, що за цими межами життя не існує.

Організація займала непоказну триповерхову сіру будівлю на Охотному ряду в центрі Москви неподалік Кремля. Повз неї щодня проходили тисячі людей, і ніхто й ніколи не замислювався, що відбувається за цими стінами без жодних табличок чи вивісок. А озброєний червоноармієць, який і вдень і вночі чатував біля дверей, вже самим своїм виглядом примушував перехожих мимовільно наддати ходу та не роззиратися навсібіч.

¹ Всеросійська надзвичайна комісія з боротьби з контрреволюцією та саботажем при РНК РРФСР. У 1917–1922 роках — орган державної безпеки РРФСР.

² Одне зі справжніх прізвиськ Дзержинського.

Товариш Вищий нарешті склав усі папери до теки, не квапом зав'язав шворки та, не кажучи більше ні слова, м'яко вислизнув із кабінету. Здалося, що щойно за ним зачинилися двері, як темрява та тиша хижо накиннулися на єдину живу людину в кімнаті. У вухах знову важко гупнула кров, а в світлі лампи перед очима затанцювали підступні чорні мушки. Андрій обережно розправив зведені судомою плечі та прикрив очі, аби відгородитися від неприємного відчуття, ніби хтось свердлить його спину важким поглядом. Він знав, що в кімнаті, крім нього, нікого немає, а тому, коли розплющив очі та зауважив за столом людську постать, різко зірвався на ноги й одразу ж злегка поточився — в голові завертівся каламутний вихор.

— Товаришу Морозов.

— Т-товаришу Рядовий. — Андрій до крові прикусив губу, і різкий біль миттю протверезив його. Секундна слабкість минулася, але чи ж пройшло це повз увагу Рядового?

За столом сидів чоловік у темному костюмі, і світло лампи падало просто на нього. М'яке волосся зачесане на пруділ, густі брови та акуратна борода — Андрій довгу мить вивчав обличчя Рядового. Певно, сподівався розгледіти в його рисах щось надзвичайне, таке, що б одразу дало зрозуміти всю геніальність цієї людини. Але обличчя лідера Організації було звичайнісіньким. М'які лінії носа та вилиць, жодного натяку на сякий-такий аристократизм із його витонченістю — Богданов швидше скидався на селянина, ніж на голову Організації. Але варто було Андрієві глянути цій людині в очі, як його шкіру немов обпекло морозом. Чорні й глибокі — вони немов зазирали просто в душу, і нічого не змогло б схватися від цього погляду. Він зачаровував та пригнічував волю, змушував відчувати власну нікчемність та зрештою відвести погляд.

— Присядьте. — Голос товариша Рядового був сухим, але не таким безживним, як у Вищого. Андрієві навіть здало-

ся, що він відчув якісь особливі нотки, немовби до нього звертався суворий, але справедливий батько. — Я хочу особливо роз'яснити вам суть справи та вашого завдання.

Андрій кивнув та опустився на стілець. Він був готовий не просто слухати Рядового, не просто усвідомлювати сказане ним, а всім своїм єством всотувати інформацію. З закапелків свідомості виринула думка, що ще мить і від надміру почуттів він ладен буде гепнутися на коліна перед лідером, але наступної миті Рядовий почав говорити і Андрій перетворився на слух.

— Вас уже ввели в курс справи, тобто прояснили все з історичної точки зору. Я ж хочу поставити фінальну крапку, після чого на вас чекатиме машина до вокзалу. — Рядовий зробив паузу, уважно поглянув на Андрія, а тоді приголомшив його несподіваним запитанням. — Як ви ставитеся до крові, товаришу Морозов?

— До крові? — Андрій зрозумів, що виглядає ідіотом в очах лідера, але слова вже зірвалися з вуст і потрібно було продовжувати. Принаймні остаточно не заплутатися в думках. Однак питання виявилось риторичним: Рядовий і не чекав на нього відповіді.

— Ви знаєте, — продовжив він, — є всі підстави вважати, що молода кров, з її матеріалами, взятими з молодих тканин, здатна допомогти старіючому організмові в його боротьбі за тими напрямками, де він вже зазнає поразки. Тобто де він власне «зістарюється»¹.

Андрій утримався від коментарів і лише кивнув, показуючи, що стежить за ходом думок Рядового.

— Я з колегами вже кілька років вивчаю кров і дійшов до приголомшливих висновків. Власне, відносно нещодавно ми від теорії перейшли до безпосередньої практики і активно впроваджуємо обмінне переливання крові як унікальний та поки що єдиний спосіб... омолодження

¹ Процитовано за книгою Богданова «Нариси організаційної науки».

старіючого організму!¹ Ви тільки усвідомте: за допомогою, здавалося б, звичайного переливання крові ми здатні буквально повернути зношеному організмові кілька місяців життя! Недаремно в усі часи крові приписували містичні, магичні, чарівні функції!

Було помітно, що Богданов захопився. В його очах спалахнули вогники, дихання пришвидшилося, а в словах з'явилася неприхована емоційність. З лідера потужної машини Організації він остаточно перетворився на звичайного захопленого своєю справою вченого. Однак Андрій звик звертати увагу навіть на найменші дрібниці, і зараз його мозок миттю відреагував на подразнення — два непримітних слова, за якими ховалася прірва змісту. Товариш Рядовий сказав: «поки що єдиний спосіб омолодження» — і навіть зробив ледь помітний логічний наголос саме на цих словах. Що він мав на увазі?

Богданов між тим продовжував, але Андрій, хоч і пожадливо хапав кожне його слово, не міг позбутися нав'язливих думок про два дивних слова. І недаремно.

— Перед нами, перед Організацію, та, власне, переді мною лежить почесна та вкрай важлива... — Богданов пожував губами, — я б навіть сказав — священна місія. Зрештою, якщо докласти до цього всіх можливих зусиль, а саме так ми й повинні зробити, то в цій місії немає нічого неможливого. Зараз у своїх дослідженнях я виходжу на той рівень, коли ми можемо підтримувати старіючий організм відносно недовго. Але буквально з кожним днем коло наших знань та можливостей збільшується. Однак малоімовірно, що переливаннями я зможу добитися того, в чому й полягає наше основне завдання, — вожді нашої молоді держави мають жити вічно.

Богданов зробив паузу, аби поглянути на реакцію Андрія. Той сидів не порушно, в усьому тілі, здавалося, не здригнувся

¹ Дійсні досліді Олександра Богданова.

жоден м'яз. Лише на скронях висипали дрібні бісеринки поту. Головоломка потроху починала складатися, але основної мети свого завдання Андрій поки що не почув.

— Ви, певно, помітили, що на початку нашої розмови я зауважив, що покладаю на переливання дуже великі сподівання, і *поки що* вони наша єдина надія на... гм... життя вічне. — Богданов посміхнувся.

— Помітив. — Андрій кивнув, тамуючи нервове тремтіння в голосі.

— Не маю сумнівів у вашому професіоналізмі, товаришу Морозов. Саме тому для цього завдання було обрано вас — найкращого з найкращих. Нікому іншому довірити цю місію я не можу.

— Це велика честь для мене.

— Перш за все, це — ваш обов'язок як більшовика та члена Організації. — Голос Рядового посуворішав.

— Саме так. — Андрій підвівся та виструнчився перед Богдановим.

Той кілька секунд уважно розглядав його постать, неначе вирішував, чи ж зробив вірний вибір, а тоді продовжив попереднім захопленим тоном.

— Безперечно, наші досліді з кров'ю, переливаннями та частковим омолодженням є по-своєму унікальними, але до остаточного розуміння механізму безсмертя людського організму нам ще далеко. Однак саме ви, товаришу Морозов, можете покласти цьому край.

Богданов прискалив око та з ледь помітною посмішкою поглянув на Андрія. Той не змигнувши оком чекав на роз'яснення. І воно не забарилося.

— Гарзд, — Богданов потер лоба, — не будемо довго розводитися про несуттєве. Мої досліді з кров'ю вас не стосуються. Це була така собі прелюдія, щоб ви зрозуміли всю важливість нашої справи.

Андрій подумки гмикнув: Організація в принципі не займалася нічим несуттєвим. А коли вже сам товариш Рядовий

наголошує на унікальності та важливості завдання, коли, зрештою, до цього завдання готуються так довго та ретельно, коли лідер особисто спілкується з виконавцем — це дорогого варте.

— Товаришу Морозов, що ви скажете на те, що можливість не просто продовжити життя, а зробити його нескінченно довгим справді існує?

— Скажу одне, — Андрій підібрався, — я зроблю для цього все, що від мене залежатиме.

— Достойна відповідь, — вдоволено кивнув Богданов. — А тепер слухайте уважно.

Андрій притулювся скронею до холодного скла і мовчки проводжав поглядом поодинокі вогні нічної Москви. Потужний «Суперфіат»¹ Організації мчав його Арбатом до Брянського вокзалу², і до відбуття потяга залишалося пів години. В голові крутилися уривки розмови з товаришем Рядовим, Андрій намагався втихомирити розбурхані уявою думки. Ніде правди діти — вдавалося це поганенько, адже останні хвилини їхньої розмови просто приголомшили звичного до всього виконавця волі Організації. Він знав, що його місія матиме виключне значення для Організації та для країни в цілому, але навіть його фантазія не здатна була передбачити всього. Товариш Рядовий кількома влучно побудованими реченнями — от що значить письменник³ — буквально вибив з-під його ніг тверду опору. Андрій навіть помислити не міг, що факти, які ще мить тому здава-

¹ *Fiat 520 Superfiat* — перший автомобіль представницького класу від компанії *Fiat*. Був оснащений 12-циліндровим V-подібним двигуном об'ємом 6805 см³ із заявленою потужністю 90 кінських сил. На початку 1920-х років це був єдиний у світі автомобіль з двигуном V-12.

² Після 1934 року — Київський вокзал.

³ Авторству Богданова, окрім суто наукових праць, належать три художні твори: «Червона зірка» (1908), «Інженер Менні» (1912), «Свято безсмертя» (1914).

лися чарівною казкою, після слів товариша Рядового стануть для нього дійсністю. Більше того — саме цю дійсність йому доведеться прибрати до рук, аби Організація заволоділа одним із найбажаніших секретів людства!

Водій звернув на Смоленську, і попереду вже виблискували ліхтарі на в'їзді на міст Комунізму¹. Далі лише Дорогомилівська та вокзал. У скупому світлі ліхтарів Андрій спробував розгледіти годинник — за двадцять п'ята. За двадцять хвилин він вже сидітиме у вагоні, а далі примусить себе заснути, хоча сум'яття в голові ще довго не дасть йому остаточно заспокоїтися. Вага покладеного на його плечі доручення лише зараз починала гнітити його, і на краю свідомості навіть забриніла відчайдушна думка, що цього разу він не зможе, цього разу в нього не стане сил, вмінь, знань, наполегливості та витримки... Андрій похмуро скреготнув зубами, і підступна слабкість зникла, поступаючись місцем звичній упевненості.

Попереду на нього чекали Київ, Проскурів та кінцева мета його подорожі — село Сутківці.

¹ Бородінський міст (рік побудови — 1912-й) через Москву-ріку. У 1920-х роках носив назву «міст Комунізму», на початку 1930-х — «Дорогомилівський».

РОЗДІЛ 1

— Зшиваю! — Яків зморгнув крапельку поту і прийняв від асистента затискач із голкою. — І дайте мені більше світла, чорт забирай!

— Більше не можу, Якове Соломоновичу... — почувся розгублений голос, — хіба лампу над вами триматиму...

Яків важко зітхнув та зосередився на роботі. Намагався не звертати уваги на неймовірну втому, на пекучий біль у колінах і попереку та на те, що кляті гасові лампи не давали достатньо світла і шити доводилося буквально навпомацки. Поруч винувато сопів Тиміш, чийм обов'язком сьогодні було світло і який зі шкури пнувся, аби догодити «дохторові». Яків розумів, що провини хлопця не було жодної: він справно тримав у витягнутих руках то одну, а то одразу дві лампи, наче старший дружба корону над нареченим на вінчанні. І якщо вплив корони в руках дружби на подальше життя нареченого досі не був ніким доведений, то світло двох ламп у руках Тимоша буквально рятувало життя нинішньому пацієнту. Хлопець тримався молодцем, і лампи жодного разу не здригнулися, хоча Якову було чудово відомо, що незначна, здавалося б, вага через десять хвилин тримання потроювалася, а за пів години перетворювалася на непідйомну.

— Приймайте. — Яків видихнув та нарешті дозволив собі втомлено згорбитися. Шию звело короткою судомою. — Стежити за станом всю ніч, перевіряти температуру та дихання... Повідомляти мені про будь-які зміни.

— Але ж ви не спали вже...

— Я сказав — повідомляти. Без варіантів.

— Зрозуміло, Якове Соломоновичу. Повідомляти без варіантів. Як скажете, Якове Соломоновичу. — Фельдшер Борзнов заходився біля пацієнта, і вдвох із Тимошем вони обережно випхали каталку з операційної.

Щойно кімната спорожніла, Яків з голосним стогоном безкінечної втоми опустився на табурет та знесилено привалився до стіни. Не хотілося нічого — ані знімати халат, ані вмиватися, лиш сидіти ось так і ні про що не думати. Шестигодинна і вкрай складна операція витягла з нього всі сили до краплі. Здавалося, навіть кліпати зараз було важко. Повіки опускалися немов давно не мащені петлі на старих дверях — зі скрипом, і на це доводилося витратити залишок сил.

Яків зробив усе можливе, але пацієнт, найімовірніше, не живе. Коли хлопця привезли до лікарні, Яків узагалі спочатку подумав, що той уже давно мертвий — адже з грудей у нього стирчали... вила!

Яків не допитувався, яким чином сталося це жахіття, хоча напрошувалася єдина можлива версія — бійка, результатом якої були страшні рани на тілі хлопця. Чи перед ним лежав уже труп?

Однак на шії в нещасного ледве промацувався кволий пульс, і Яків подумки подякував невідомо кому за те, що ніхто не здогадався висмикнути клятї вила, які закупорили рани й таким чином не дали хлопцеві захлинутися власною кров'ю. А ще подякував, що це були більш-менш чисті вила-трійчата для сіна, а не чотиризубець для гною.

Наскрізні колоті рани в грудях були жахливими та ледве сумісними з життям, але — в це було важко повірити — якимось дивом життєво важливі органи не були пошкоджені. Один з гостряків пройшов у сантиметрі від серця, проштрикнув ліву легеню та роздробив лопатку, два інших пробили праву легеню та пошкодили ребра. Яків усвідомлював, що, найімовірніше, матиме на операційному столі

труп, але не було часу зволікати та провіщати майбутнє. Він мусить зробити все можливе й неможливе.

— Якове Соломоновичу... — Яків очунав від легкого докторку до плеча і зрозумів, що задрімав. Поруч стояла Надія — старша дочка Борознова, яка виконувала при лікарні обов'язки медичної сестри й сиділки.

— Це ти, Надійко... — Яків хотів провести рукою по втомлених очах і з подивом зауважив, що руки досі вимащені в крові пацієнта¹.

— Ви спали, Якове Соломоновичу... Давайте я вам допоможу.

— Дякую. — Яків важко підвівся та вийшов у передпокій до вмивальника, стягнув і кинув до кошика халат. Прохолодна вода приємно освіжила зведені судомою пальці й повернула їм чутливість. Він розтер обличчя мокрими й холодними долонями та відчув, немов заново народився на світ. Звісно, ці відчуття були оманливими і ніякі водні процедури не замінять йому повноцінного сну годин так на десять-дванадцять, але наразі такої розкоші Яків собі дозволити не міг. Він розумів, що за кілька хвилин, коли тимчасовий ефект від вмивання минеться, втома повернеться і краще йому підкоритися та хоч ненадовго прихилити голову до подушки.

— Ви додому, Якове Соломоновичу? — Надія подала йому свіжого рушника.

— Сподіваюся, докульгаю. — Яків із сумнівом поглянув на темне вікно, а тоді — на ходики над сестринським столиком. Стрілки показували пів на третю ночі. Він упіймав себе на крамольному сподіванні, що найближчі кілька годин минуть для нього в спокої та тиші й про смерть паці-

¹ Перші хірургічні рукавички було застосовано 1889 року американським хірургом Вільямом Стюартом Голстедом. Перші одноразові медичні рукавички були виготовлені в 1964 році компанією *Ansell* (Мельбурн). У реаліях 1921 року Яків Ровнер оперував голіруч з дезінфекцією, що було звичною справою.

ента він дізнається лише вранці. Що там вигадувати — шансів у хлопця майже не було.

— Так я гукну Тимоша — він вас проведе. — Дівчина шарпнулася до післяопераційного покою, але звідти якраз виходили Борознов із хлопцем.

— Не треба. — Яків кволо відмахнувся. — Тиміш теж сьогодні ухоркався далі нікуди. Хіба я дороги не знайду?

— То ви про що? — Хлопець причинив двері та важко впав на табурет біля одвірка.

— Якова Соломоновича додому відвести, — почала була дівчина, але Яків урвав її.

— Надійко, ти мені припини! Я не каліка та не сліпець, аби з поводитирем ходити.

— Але ви не спали більше двох діб! — не вгавала дівчина. — Та якби ж лише не спали! А то три операції...

— Ш-ша, — замахав на неї руками Яків і приклав до вуст пальця. Дівчина затнулася на півслові, а тоді впівголоса продовжила.

— Якщо Тиміш не погодиться — я сама вас проведу. Назирці піду.

— А чому б то мені не погодитися? — із заплющеними очима пробурчав хлопець.

— Авжеж-авжеж, — підхопив Борознов. — Обов'язково проведи, Тимоше.

— Усі проти мене... — зітхнув Яків.

— Не проти, а якраз таки за, — підсумував фельдшер. — Дві доби на ногах — то вам не жарти, Якове Соломоновичу. А надворі — хоч би одна зірочка. Темно ж, наче в...

— Тату, — обурилася Надійка, знаючи батькову любов до не надто пристойних порівнянь.

— Я мав на увазі погріб, — посміхнувся фельдшер, і всі й собі заусміхалися. Суперечку було вичерпано.

Яків розумів, що дівчина має рацію, але не хотів зізнаватися передусім самому собі, що був уже далеко не молодим, а більш ніж дві доби виснажливої роботи вимотали його над